

ԿՐԹՆԱԿԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

Կարելի է ըմբռնել և սահմանել եկեղեցին միայն դուրսէն դիտելով զայն. ան կը հասկցուի միայն անոնցմով որոնք կ'ապրին անոր մէջ, և մասնակից կ'ըլլան անոր կեանքին. վասնզի անիկա արտաքին իրականութիւն մը չէ: Ան ոչ քարերէ շինուած տաճար մըն է, և ոչ ալ հաւատացեալներու բազմութիւն մը, թէեւ այս ամէնն ալ անոր բաղկացուցիչ տարրերը կը կազմեն: Անիկա չունի որոշ սահմաններ կամ արտաքին նշաններ, որոնք ցուցնեն իր ներքին բնոյթը եւ զանազանն զինքը միւս գոյութիւններէն: Ան ունի ֆիզիքական, հոգեկան եւ բնկերային տարրեր, սակայն ասոնցմէ եւ ոչ մին կը սահմանէ իր բնութիւնը: Ան կը պատկանի անտեսանելի իրերու աշխարհին գոր կարելի է ըմբռնել միայն հաւատքով, վասնզի ան ներքին իրականութիւն մըն է: Ինչ որ դուրսէն կը տեսնուի իր քար և շաղախ, արարողութիւններ, Հաստատութիւն մը և նուիրապետութիւն մըն է: Բայց եկեղեցւոյն ճշմարիտ իրականութիւնը՝ անոր գոյութիւնը, ներքին և խորհրդապաշտ է, և շէնքերէն, եկեղեցական ծէսերէն և ժողովներէն աւելի բան մըն է: Անոր բնութիւնը հոգեոր է, վասնզի անիկա կը պատկանի աւելի հոգեոր քան թէ բնական աշխարհին:

Սակայն այս չի նշանակեր թէ եկեղեցին չէ մարմնաւորուած բնական և պատմական աշխարհին մէջ, և կամ անտեսանելի կը մնայ ան: Եկեղեցին կը տեսնուի փորձառութեամբ, բայց այս փորձառութիւնը կը սկսի երբ կարելի ըլլայ ազատուիլ նիւթական աշխարհի սահմաններէն, կղզիացումէն, աններդաշնակութիւններէն և մտնել մեծ հոգեկան աշխարհի միութեան մէջ և անցնիլ թէ՛ ժամանակը և թէ՛ միջոցը: Այս հոգեկան աշխարհը և անոր փորձառութիւնը գերբնական և գեր-անհատական են: Հոգեկան կեանքը բնազանցօրէն բնկերային և ոչ-անհատական է: Եւ եկեղեցին ունի

հոգեկանօրէն բնկերային բնոյթ մը բառին ամենախոր իմաստով:

Ոչ միայն ի կեանս եղողները կը պատկանին եկեղեցիին, այլ բոլոր ասկէ առաջ ապրող սերունդները հաւատարմագէտ մաս կը կազմեն անոր. ամէնքն ալ կ'ապրին եկեղեցիին մէջ և եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր անդամը իրական հաղորդութեան մէջ է անոնց հետ, ասիկա եկեղեցիի ամենէն իրական յատկանիշներէն մին է, որով ամբողջ մարդիկ կը միանան նոյն Քրիստոսին և անկէ կ'առնեն եզակի և միացնող ուժ մը: Ամէնքս ալ մաս կը կազմենք Քրիստոնէական միակ ցեղի մը, նոր Ազամի հոգեւոր սերունդին:

Այս նոր ցեղը Քրիստոսի միտքը կը կրէ իր մէջ, որուն միջոցաւ մենք կ'ըմբռնենք բոլոր այն իրողութիւնները որոնք վեր են մեր իմացականութենէն: Այն անհատը որ կ'ապրի եկեղեցիին մէջ, գոյութեան նոր կարգի մը մէջ կը մտնէ, իր բնութիւնը կը փոխուի և աւելի կը հոգեկանայ: Եկեղեցիին մէջ ոչ միայն Քրիստոսի միտքը, այլ նաեւ Անոր սէրը և ազատութիւնը կը գործեն, եկեղեցին սիրոյ և ազատութեան միութեան կարգ մըն է: Բնական աշխարհին մէջ ազատութիւնը և սէրը իրարմէ բաժան են, ազատութիւնը հակառակ է միութեան, միութիւնը միւս կողմէ կը թուի ըլլալ նոյն քմահաճ ստիպողութիւնը: Բայց եկեղեցին չի ճանչնար ո եւ է ստիպողականութիւն, ոչ ալ այն ազատութիւնը՝ որ հակառակ է միութեան և սիրոյ:

Եկեղեցին բնական և պատմական աշխարհի մէջ իր գործունէութեան և մարմնաւորութեան ընթացքին կրնայ զգենուլ այս աշխարհի ձեւերը, և նոյնիսկ փոխ առնել անկէ բռնութեան և վայրագութեան սկզբունքը, բայց այս տարրերը օտար են իր ներքին բնութեան և էութեան: Եկեղեցին Քրիստոսի խորհրդաւոր մարմինն է, անոր մէջ ըլլալ կը նշանակէ Քրիստոսի մարմինին անդամ ըլլալ, այսինքն ըջիջ մը ըլլալ, գործարան մը այս խորհրդաւոր գործարանաւորութեան: Քրիստոսի խորհրդաւոր մարմինին մաս կազմելով՝ մասնակից կ'ըլլանք Անոր միտքին, Անոր սիրոյն և Անոր ազատութեան, որոնց անձանօթ կը մնանք այս բնական աշխարհի մէջ ֆիզիքապէս կղզիացած մնալով:

Եկեղեցիին կեանքը հիմնուած է սրբազան աւանդութեան եւ յաջորդութեան վրայ: Աւանդութեան միջոցաւ է որ ամէն նոր սերունդի անհատը կը մտնէ հոգեւոր նոյն աշխարհին մէջ: Աւանդութիւնը գերանձնական փորձառութիւն մըն է. ստեղծագործ հոգիին կեանքը կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ, միացնելով ողջերը մեռեալներուն, եւ առով յաղթելով մահուան: Մահը իրապէս կը թաղաւորէ աշխարհի մէջ, բայց ան պարտուած է եկեղեցիին մէջ: Աւանդութիւնը այն յիշողութիւնն է որ յարութիւնը կը բերէ, յաղթանակը՝ ընդդէմ փչացումի, եւ ապացոյցը՝ յաւիտենական կեանքի:

Եկեղեցւոյ աւանդութիւնը դուրսէն պարտադրուած հեղինակութիւն մը չէ, այլ իրական եւ ներքին յաղթութիւն մըն է, ընդդէմ ժամանակի ընթացքին ստեղծուած բաժանումներուն. յաւիտենականութեան շող մըն է մահկանացու ժամանակին մէջ, անցեալի, ներկայի եւ ապագայի միութիւն մը յաւիտենականութեան մէջ: Կեանքը եկեղեցւոյ աւանդութեան մէջ՝ յաւիտենական կեանքն է: Անցեալը կը ճանչցուի ոչ թէ նիւթական յիշատակարաններու միջոցաւ, այլ սրբազան յիշողութեան, ներքին հաղորդութեան եւ այն կեանքին՝ որ վեր է ժամանակէն: Աւանդութիւնը հեղինակութիւն մը չէ, այլ հոգիին ստեղծագործ կեանքը: Հեղինակութիւնը բնական աշխարհին միայն պատշաճող ուժ մըն է, որ հոգեկան աշխարհին մէջ նշանակութիւն չունի, կամ խոնարհութիւն եւ ենթարկում մը՝ որ գերազանց է ազատութենէն:

Եկեղեցին տիեզերքի պատմութեան ամբողջութեանը մէջ տարր մը չէ, ան առանձին հաստատութիւն մը չէ, Եկեղեցին ամբողջութիւնն է, կը պարունակէ բովանդակ լինելութիւնը, եւ կեանքը: Տիեզերական հանգամանք մը ունի: Այն ըմբռնումը՝ ըստ որում՝ Եկեղեցին կը նկատուի հիւանդանոց մը հոգիներու բուժման համար՝ ողբալի է: Եկեղեցիին մէջն է՝ ուր կանաչներ կը բուսնին եւ ծաղիկներ կը ծաղկին, վասնզի եկեղեցին Քրիստոնէացած տիեզերքն է. Քրիստոս մտաւ տիեզերքին մէջ, հոն խաչուեցաւ եւ յարութիւն առաւ եւ անով ամէն բան նորոգուեցաւ. ամբողջ տիեզերքը կը հետեւի Անոր խաչելութեան եւ յարութեան

հետքերուն: Գեղեցկութիւնը Քրիստոնէացած տիեզերքն է, ուր քառսը պարտուած է. ահա թէ ինչու համար Եկեղեցին կառելի է սահմանել գոյութեան ճշմարիտ գեղեցկութիւնը, աշխարհիս մէջ ամէն գեղեցիկ գործ Քրիստոնէացման ընթացք մըն է. գեղեցկութիւնը ամէն կեանքի նըպաստակն է:

Բայց Եկեղեցին որ մինչեւ Աստուծոյ թագաւորութեան իրականացումը բաժանուած վիճակի մէջ կը դառնուի, պէտք է բարձրանայ աշխարհի այն տարրերէն վեր, որոնք լուսաւորուած չեն տակաւին, եւ պէտք չէ շփոթուի անոնց հետ. վերջապէս Եկեղեցին անտեսանելի, ներքին եւ խորհրդագազաւ իրողութիւն մըն է. ան կը պատկանի հոգեկան եւ ոչ թէ բնական կարգին, այս տեսակէտով Եկեղեցին տակաւին անկատար կերպով իրագործուած է:

Պէտք չէ մոռնալ որ Եկեղեցիին իրագործումը եւ նոյնիսկ պատմութեան մէջ մարմնաւորումը արդիւնքն է մարդկային բնութեան հակազդեցութիւններու, շարժում եւ զօրաւոր գիտակցութեան սահմանափակումին, եւ մարդուն հոգեւոր ուղղութեան: Տեսանելի Եկեղեցին անտեսանելի Եկեղեցիին մասնակի իրականացումն է, անկաւանոր գոյութեան մարդկային կեանքին եւ աշխարհի անկատար ձևն է. Եկեղեցին իր ամբողջ կատարելութեամբ յայտնուած չէ. անոր կատարեալ իրագործումը եւ մարմնաւորումը պիտի նշանակէր տիեզերքի ալակերպութիւնը — նոր աշխարհի մը գալուստը, եւ Աստուծոյ թագաւորութեան հաստատութիւնը: Ներքինը շատ աւելի հարուստ է քան թէ արտաքինը:

Կաթոլիկները զանազանութիւն մը կը գնեն Եկեղեցւոյ հոգիին եւ մարմնին միջև: Հոգին մարմնէն աւելի մեծ է: Բոլոր անոնք որոնց կամքը Աստուծոյ ուղղուած է, Անոր կը պատկանին, նոյնիսկ եթէ գիտակցաբար Քրիստոնէայ չեն, եւ մասնակից չեն մարմնացած եւ տեսանելի Եկեղեցւոյ կեանքին: Իսկ անոնք որ Ոորհուրդներուն կը մասնակցին, եւ կը հնազանդին Եկեղեցւոյ նուիրապետութեան, կը պատկանին անոր մարմինին: Այս վարդապետութիւնը ձեւով մը կը սրբազրէ Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ այն մտածումը, որով կը դատապարտուի մարդոց մեծամասնութիւնը Եկեղեցւոյ գործոն

անդամներ չըլլալնուն համար: Սակայն նոյն այս վարդապետութեամբ, մարդիկ պէտք է սորվին թէ իրական եկեղեցին աւելի մեծ և ճոխ է քան տեսանելի եկեղեցիով երեւցածը:

Երկու տեսակէտներ կան այս խնդրոյն շուրջ. կա՛մ պէտք է ընդունինք թէ բացարձակը և անսահմանը, թափանցելով յարաբերականին և սահմանաւորին մէջ, կը ստեղծէ սրբութեան շրջանակ մը, և կամ յարաբերականը և սահմանաւորը, ենթակուելով բացարձակին և անսահմանին, յառաջ կը բերէ ստեղծագործ շարժում մը: Առաջին կարծիքը բացարձակապէս պանդանոզական և խորհրդական է. երկրորդը՝ ստեղծագործ և մարդարէական. լայնամիտ Բրիտանիէութիւնը երկու տեսակէտներն ալ ունի իր մէջ:

Մարմնաւորութիւնը խորհրդանշական իրողութիւն մըն է. տեսանելի եկեղեցին անտեսանելի եկեղեցին խորհրդանշանն է, երկրաւոր նուիրապետութիւնը երկնաւորին: Բայց խորհրդանշանը անհրաժեշտորէն կ'ենթադրէ այն անսահման իրողութիւնը որ կը տարածուի անկէ անդին: Եկեղեցին ինչպէս որ իրադրութեամբ և մարմնացած է պատմութեան մէջ, չի ներկայացներ անոր անչափելի խորութիւնը և կատարելութիւնը: Անկարելի է անսահմանը բանտարկել սահմանաւորին մէջ:

Եկեղեցին Բրիտանի մարմինն է, որ կ'ընդգրկէ տիեզերական կեանքի ամբողջ անսահման իրողութիւնը. վառելի ան ինքնին տիեզերք մըն է: Եկեղեցւոյ խորհուրդները և վարդապետութիւնները տեսանելի արտայայտութիւններն են Բրիտանի տիեզերական մարմնի խորհրդաւոր կեանքին: Վարդապետութիւնները հոգեւոր փորձառութեան ճշմարտութիւններու, և մարդոց և Աստուծոյ միջև էական հաղորդակցութեան խորհրդանշական բանաձևեր են: Խորհուրդները միայն գլխաւոր տեսանելի կէտեր են, որոնցմով կ'արտայայտուի Աստուծոյ գործունէութիւնը տիեզերական կեանքին մէջ: Բրիտան, Աստուծոյ Որդին, յաւիտենապէս խաչուած է տիեզերքի մէջ, և Անոր զոհաբերական պատարագը յաւիտենապէս կը մատուցուի: Եկեղեցին մեզի կ'առաջնորդէ Աստուծային կեանքի այս խորհուրդներուն, բայց անոնք միշտ կը մնան բանա-

կանութեան և դատումի ոգիի հասողութեանէն անդին:

Եկեղեցւոյ տիեզերքի այս հիմերը զրուռած պէտք է ըլլան սրբութեան, անմեղութեան և ժուժկալութեան վրայ, որոնք զանէ մասամբ իրադրութեամբ պէտք է ենթադրել տիեզերական կեանքին և աշխարհի մէջ, վառելի անոնք եթէ չափով մը իրադրութեամբ չըլլային, այն ատեն անկարելի պիտի դառնար Աստուծոյ ծնունդը և Մարդկութիւնը, և գոյութիւն պիտի չունենար զԱստուծոյ աշխարհ բերելու և զայն ընդունելու ուժը: Աստուծոյ զալուստը յաշխարհ դուրսէն պարտադրութեամբ դէպք մը չէ, աշխարհ զայն ընդունելու պատրաստ էր, անաստիճանաբար կը յառաջդիմէր ստեղծելու համար սուրբ և զգաստ բնութիւն մը, ընդունարան ըլլալու համար Աստուծոյ Մարդկութեան: Ս. Կոյս Մարիամ, աշխարհի այդ սուրբ բնութիւնն է: Եկեղեցին չի կըրնար հիմնուած ըլլալ միայն Բրիտանի և Աստուծոյ շնորհի վրայ, այլ նաև Կոյս Մարիամի, Աստուծոյ Մօրը և տիեզերքի հողին վրայ, որ իրականացուցած ըլլալով սրբութիւն և ժուժկալութիւն, փոխանակ մեղաւոր բնութեամբ՝ հոգեով յղացաւ:

Ս. Կոյսով աշխարհն ու մարդկութիւնը ապահովեցին աստուածացումի ազատութիւնը, ոչ թէ մասնաւոր շնորհքով մը, որ զանոնք ազատ կը կացուցանէ սկզբնական մեղքէն, ինչպէս կը սորվեցնէ Հռոմէական եկեղեցին անարատ յղութեան վարդապետութեամբ, այլ արարածներու իմաստութեամբը և ազատ կամքովը: Անտարակոյս է թէ Աստուծոյ իր ամենակարող կամեցողութեամբը կրնար ամբողջ մարդիկ սրբացնել, բայց Ան կը փափաքի որ մարդկային բնութեան սրբութիւնն ու կատարելութիւնը որ միայն իրականացաւ մասնաւոր եւ բացարձակ եղանակով մը Սուրբ Կոյսի պարագային, ձեռք բերուի ազատ կամքով: Ս. Կոյսով՝ աշխարհն ու մարդկութիւնը պատասխանեցին աստուծային կոչին:

Եկեղեցին իր մէջը ունի եղական և տիեզերային բնութիւն մը ո՛չ միայն իր աստուածային տարրով, այլ նաև իր մարդկային տարրով: Ս. Կոյսը մարդկութեան տիեզերական հողին է:

Տիեզերական եկեղեցին ամբողջու-

թեամբ իրականացած չէ անասնելի պատմական եկեղեցիներն մէջ, այլապէս եկեղեցիներու և յարանուանութեանց զանազանութիւնը անբացատրելի պիտի մնար: Տրեղերական եկեղեցիներ վեր է բոլոր բաժանումներէ: Եթէ մէկ կողմէ պատմութեան մէջ եկեղեցիներ իրագործուած կը կազմէ զարգացումի ընթացք մը, այսինքն այն դերը զոր Քրիստոնէութիւնը կը խաղայ տիեզերքի պատմութեան մէջ, միւս կողմէ ան ունի նուազագուծումի ընթացք մը՝ անխուսափելի որդեգրումը մարդկային գոյնը ունենալի միակարգակիւն: Եկեղեցիներն մէջ անտեսութիւնը կարեւոր դեր մը խաղացած է. բոլոր պատմական մարմինները ստեղծուած են ծագայելու հաւաքականութեանց շահերուն, և անոնք կը կրեն անոր հետքերը: աշխարհի մէջ կրօնքը ստեղծագործութիւն մըն է, որուն մէջ ժողովուրդին զանգուածը ինչպէս նաեւ կրօնքի ուսուցիչներ և մարդարէներ գործակցած են: Ասոր համար է որ կրօնական կեանքը կը պարունակէ միևնոյն ժամանակ թէ՛ ժողովրդական և թէ՛ հոգեւոր ազնուականութեան երևանք:

Տեսանելի եկեղեցիներ չի կրնար բացկացած ըլլալ ընտրեալներու փոքրամասնութիւնէ մը, վասնզի անոր պատգամը ուղղուած է ամբողջ մարդկային ցեղին և տիեզերքին: այս իրողութիւնէն կը բխին անոր բոլոր բացասական կողմերը, անոր պատմութեան օղբերգութիւններն ու վանողական դէպքերը: Եկեղեցին պէտք է իջնէ աշխարհի կեանքին խորերը, և պէտք չէ մնայ գնոտակի և ուրիշ աղանդաւորներու փափաքած բարձրութեան վրայ:

Մարդկային այն աշխարհը որուն մէջ եկեղեցիներ կը գործէ, տիրապետուած է հեթանոսական բնապաշտութեամբ: Եկեղեցւոյ տիեզերական ճշմարտութիւնը որ կը գործէ աշխարհի և մարդկութեան մէջ, խաթարուած է հեթանոսական սահմանափակ մտայնութեամբ: Պատմութեան մեծ սխալը ցոյց տուած է թէ մարդը յաճախ չփոխած է իր սահմանը Աստուծային թանին հետ, և կարգ մը պատմական իրողութիւններու տուած է նուիրական և բացարձակ արժէք: Եկեղեցիներ հոգեւոր գործարանաւորութիւն մըն է, ան կը պատկանի ոչ միայն երկրին, այլ նաեւ երկնքին, ան ոչ միայն ժամանա-

կաւոր է, այլ յաւիտենական, անոր մէջ երկու բնութիւններ, Աստուած և աշխարհ, Աստուած և մարդիկ միացած են, անոր համար է որ ան որպէս գործարանաւորութիւն կը գործակցի աշխարհի և մարդկութեան ճակատագրին, և կ'ենթարկուի անոր տառապանքի և զարգացումի ընթացքին: Եկեղեցիներ կը պատկանի սիրոյ և ազատութեան իրաւակարգին, բայց կը գործէ աններգաշնակ աշխարհի մը մէջ: Ան կը պատկանի հոգեւոր իրաւակարգին, բայց ան իջած է բնական իրաւակարգին մէջ, այլապէս կերպելու համար զայն:

Եկեղեցւոյ խորհուրդները ամբողջ աշխարհի աշխարհագրական նախատիպերն են: Ընդհանրապէս խորհուրդներու և մասնաւորապէս Հաղորդութեան միջոցաւ է որ մարդիկ կը մտնեն հոգեւոր կեանքի խորքին մէջ: Խորհուրդները կը ներգործեն տիեզերական կեանքի ամենատարբեր մակարդակներուն խի, ուր զգացուած է Քրիստոսի պատարագութիւնը: Ծշմարիտ է որ այս պատարագը կը ներգործէ կեանքի բոլոր երեւոյթներուն վրայ, բայց խորհուրդները այդ ներգործութեան տեսանելի արտայայտութիւններն են, անոնք կեղծոնացած են եկեղեցւոյ խորհուրդին մէջ, և անկէ կը յայտնուին ամբողջ մարդկութեան: Ու է մէկը չի կրնար անգամ ըլլալ եկեղեցիներ, ընդունելով միայն անոր երկնաւոր կամ երկրի վրայ իրականացած հոգեւորական և կատարեալ եկեղեցին Քրիստոնէացած տիեզերք մըն է երկնաւոր և յաւիտենական, հակադրուած իր ժամանակաւոր և պատմական մարմինին: Եկեղեցիներն անգամ ըլլալ կը նշանակէ մշտնել աշխարհի յաւիտենական և աստուածային իրաւակարգին մէջ: Սակայն տիեզերքի նշանակեր որ պէտք է խզենք մեր կապերը աշխարհի և պատմութեան հետ, այլ մանաւանդ մասնակից պէտք է ըլլանք անոր աշխարհագրութեան:

Ամփոփեց

Ս. Վ. Ռ.

